

pjesë në listën e prioriteteve politike afat-gjata të Britanisë së Madhe. Vendimet e marra për Shqipërinë dhe zhvillimin e planeve Britanike aty gjatë L2B-së ishin në përputhje me strategjitë aktuale ushtarake të përqendruara vetëm në fitoren ndaj forcave të Boshtit.

Konkretisht, Politika Britanike vendosi se forca kryesore aktive në luftën kundër Boshtit ishte L.N.C. dhe për rrjedhojë i ofroi mbështetjen e suksesshme nëpërmjet furnizimeve me armë, të holla, veshje, ushqime, etj., nga deti e ajri. Kjo mbështetje materiale, por edhe politike e morale, ndikoi në mënyrë vendimtare në fitoren e komunistëve të cilët instaluan pushtetin e tyre diktatorial e izolacionist për vite të tëra në vazhdim.

Bibliografia

- Arkivi Qendror Shtetëror (AQSH);
 Arkivi Ministrisë së Punëve të Jashtme (AMPJ);
 The National Archives, (TNA), Allied Mission, HS 7 70, 1942-1945;
 The National Archives, (TNA), Military Liaison-Albania, CAB 106459;
 "Documents on British Foreign Policy 1919-1939", Vëllimi V, Her Majesty's Stationery Office, London: 1962;
 Barker, E. "British Policy in South-East Europe in the Second World War", The Macmillan Press LTD, 1976;
 Bailey, R. "The Wildest Province: SOE in the Land of Eagle", Vintage Book, London: 2008;
 Neuwirth, H. "Qëndresë dhe bashkëpunim në Shqipëri: 1939-1944", Instituti i Dialogut dhe Komunikimit, Tiranë, 2006.
 Puto, A. "Shqipëria Politike", Botimet Toena, Tiranë 2009;
 Pearson, O. "Albania in Occupation and War 1940-1945", The Centre for Albanian Studies, 2005;
 Puto, A. "Nëpër Analet e Diplomacisë Angleze", burim i cituar, albin, Tiranë: 2001;
 Oakley-Hill, D. "Një Anglez në Shqipëri", Botimet Koçi, Tiranë, 2006;
 Akademia e Shkencave të Shqipërisë, "Historia e Popullit Shqiptar-Shqiptarët gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe pas saj 1939-1990", Vëllimi IV, Toena, 2009;
 Hibbert, R. "Fitorja e Hidbur", Pinter Publisher, London and New York, 1991;
 Hoxha, E. "Rreziku Anglo-Amerikan për Shqipërinë", Shtëpia botuese "8 Nëntori", 1982;
 Stephane Schwandner-Sievers and Bernd J. Fischer, *Albanian Identities, Myth and History*; Bailey, R. "Smoke without fire? Albania, SOE and the Communist Conspiracy Theory", C. Hurst & Company, London, 2002;
 Vickers, M. "Shqiptarët: një histori moderne", London; New York: I.B. Tauris, 2011;
 Ballvora, Sh. "Zhvillimet politike në periudhën e Luftës Antifashiste Nacionalçlirimtare", Shtëpia Botuese Dituria, 2004;
 Petrov, B. "Great Britain and the Resistance in Albania, April 1939-1941", *Ettudes Balkaniques*, no.1. Bulgaria: 2004;
 Petrov, B. "Great Britain and the Resistance in Albania, 1943-1944", *Ettudes Balkaniques*, no.2. Bulgaria: 2006;
 Agnes, B. "British Confederation Plans concerning Central and Eastern Europe, 1939-1945", <http://www.koed.hu/penta/agnes.pdf>.

OPINION

Reforma në drejtësi duhet të kalojë nëpërmjet një kushtetute të re

(Disa pikëpamje mbi reformën në drejtësi dhe rolin e institucioneve përkatëse)

Dr. Çlirim Gjata

Abstrakt

Në këtë punim nuk është se do të gjenden ide tejet të reja, të parrahura më parë. Këto pikëpamje janë diskutuar, goftë edhe përciptazi kah ora, por janë mendime me të cilat unë jam pajtuar e i përkrah për shkak edhe të përvojës dhe studimeve të mia në këtë fushë. Ndaj dhe kam argumentuar se duhet një kushtetutë e re që të kemi një ndërtim të një sistemi drejtësie të ri. Nuk mundet ky raport kushtetues, që qëndron mbi drejtësinë, të garantojë një rindërtim të sajë. Koha e provoi këtë, sepse ishte ky ndërtim kushtetues që i mundësoi drejtësisë të vinte në gjendjen e sotme, sa të kërkohet një ndryshim kaq rrënjësor. Ky është dhe thelbi i shkrimit, ndaj jam përqendruar në një Kushtetutë të re, institucionet e larta të drejtësisë, Gjykata e Lartë, KLD-ja, Ministria e Drejtësisë, arsimit juridik, etj. Është e pamundur të analizohen të gjitha dhe artikulli asesi nuk pretendon të jetë shterues. Përkundrazi duhen hapur debate të mëdha publike për secilën revistë, ndaj dhe shpresoj që juristët apo dhe të interesuarit, që do ta lexojnë shkrimin, të më kuptojnë. Më shumë se gjithçka nga ky artikull pretendoj të hap një debat, duke shpresuar që, reforma në drejtësi të mos mbyllet shumë shpejt si gjithmonë dhe pas ca viteve, kur të shohim rezultatet, përsëri ti kthehemi nga e para. A nuk po ndodh edhe sot e njëjta gjë?

Duke parë punën dhe diskutimet që po bëhen në lidhje me reformën në drejtësi, si dhe faktin që po kërkohen mendime profesionale, po mundohem në mënyrë koncize të paraqes disa pikëpamje të miat.

Së pari, duke lexuar strategjinë e reformës dhe plan veprimin e grupit të ekspertëve, të publikuara në rrugë elektronike, nga media, apo diskutime të ndryshme në panele (i kam ndjekur me vëmendje), bie në sy transparenca që po karakterizon këtë reformë në ndryshim nga deri tani, ku ndërhyhej në ligje shumë të rëndësishme për drejtësinë siç janë p.sh. Kodet - Penale, Civile, Procedurale, etj., dhe juristët i mësonin vetëm në Fletoret Zyrtare pas botimit.

Së dyti, do të ishte më e vlefshme për reformën, nëse merren mendime dhe nga ata që e zbatojnë të drejtën në terren dhe sjellin përvojën e madhe nga praktika, siç mund të jenë gjyqtarët, prokurorët apo avokatët me përvojë, si dhe punonjës të administratës së lartë apo lokale të cilët mund të parashtrajnë problematika që vetëm jeta e përditshme mund ti krijojë dhe që vetëm ata mund ti parashikojnë.

Kështu për shkak të transparencës dhe debatit publik që po zhvillohet mësova që do të ndërhyhet në Kushtetutë me ndryshime në lidhje me KLD-në, rolin e Presidentit gjyqësor, Gjykatën e Lartë, etj.

Momentet më delikate, mendoj unë, në këto ndryshime do të jenë pikërisht procedura e përzgjedhjes së atyre që do të shërbejnë në këto institucione, si dhe funksionimi i institucioneve që do drejtohen nga këta të përzgjedhur.

Në këtë artikull nuk do të shtjelloj mbi projektet që paraqiten, as në mënyrë kritike madje. Por do të paraqes thjeshtë idetë për disa nga elementët e kësaj reforme. Gjithsesi ky shtjellim nuk mund të jetë shterues dhe paraqitet tejet sipërfaqësor për të gjitha përcaktimet e mëposhtme, të cilat mendoj se janë të nevojshme për reformën në drejtësi. Kjo pasi është e pamundur të hysh deri në detajet më të vogla sepse s'do kishte fund.

Ndryshimet Kushtetuese

Mendoj që duhet një Kushtetutë e re, nga e para. Një Kushtetutë të re ku të parashikohet Senati si dhomë e lartë e parlamentit, dhe Presidenti i zgjedhur nga populli.

Kuptohet kjo kërkon një kompromis të madh politik, por këtu duhet të fillojë reforma për të kaluar në drejtësi. Pra, një reformë rrënjësore shtetërore ku do të bazohet ajo në drejtësi.

Kushtetuta jonë është miratuar nga Parlamenti dhe pastaj është ratifikuar me referendumin popullor në nëntor 1998 (hyrë në fuqi më 28 nëntor 1998). Që nga kjo ditë e deri më sot kanë kaluar gati 17 vite. Pra, kemi një Kushtetutë tejet të re, që po ta krahasojmë me një makinë fabrike të blerë me zero-km, do të thotë që nuk është e pashtuar akoma.

Por për një kohë kaq të shkurtër kjo Kushtetutë është ndryshuar tre herë dhe po përgatitet e katërta, të cilat kanë prekur strukturën bazë shtetërore, parimet bazë të ndarjes së pushteteve, raportet ndër-institucionale, *check and balance*-en (sidomos ai i 2008-ës). Pra, vetëm për 17 vite kemi ndërhyrë në themelet e shtetit katër herë.

Po të marrim shembullin me makinën e re, është si të ndërhysh në motorin e saj katër herë - është shumë për një makinë fabrike - pra, diçka është bërë me defekt në këtë makinë. Kështu edhe Kushtetuta jonë e ndryshuar katër herë për 17 vite - është shumë për një Kushtetutë të re demokratike - e cila tregon jo vetëm që në vitin 1998 gjërat nuk janë bërë mirë, por edhe paqëndrueshmërinë e demokracisë tonë.

Nga kjo përvojë kush garanton se pas pak vitesh Kushtetuta nuk do të ndryshojë përsëri, për të pestën, ose të gjashtën apo 20-tën herë. Do vihej bast për këtë dhe do të fitohej. Kushtetuta jonë përditë e më shumë po harnohet dhe kjo ngjan me pantallonat e atij të varfrit që kaq shumë ishin harnuar sa nuk gjendej copa origjinale. Dhe, po vazhdoi kështu, nuk do jetë e largët dita kur edhe Kushtetutës sonë nuk do ti gjendet pjesa origjinale e '98-ës.

Në këto kushte mendoj që ndoshta duhet një Kushtetutë e re, nga e para. Kuptohet kjo kërkon një kompromis të madh politik, por kompromis vetëm për atë që do të kemi një kushtetutë të re. Ndërsa, për sa i takon vetë kushtetutës në përmbajtje, duhen ekspertët teknikienë, të cilët duhet të shfrytëzojnë të gjithë përvojën pozitive e negative të këtyre 17 viteve dhe politika, sipas pikëpamjes së drejtë, do të qëndrojnë larg. Miratimi duhet t'i kapërcejë kufijtë e parlamentit dhe të organizohet një Asamble Kushtetuese e më pas mund të kalohet në referendum.

Gjithashtu ka edhe një paradoks që po shoqëron këtë reformë në opinionin publik. Atë, që e thënë në mënyrë metaforike - *a do ta presë politika me sëpatë degën e pemës ku është mbështetur vetë?* Pra, politika do krijojë me ligjet e miratuara, një drejtësi aq të pavarur sa ta dënojë atë-politikën. Ngjan e pabesueshme. Ndaj duhet ndryshimi i madh pikërisht për të eliminuar këtë paragjykim.

Ndaj mendoj se duhet një transformim rrënjësor duke hartuar një Kushtetutë të re pikërisht me institucione të tilla që të mos kenë lidhje dhe as mundësi lidhjeje me politikën e sotme.

Mendoj se kjo Kushtetutë duhet të konsistojë në ndryshime të mëdha strukturore nga sot, sidomos në ato të mënyrës së përzgjedhjes dhe organizimit të pushteteve. Ne duhet të krijojmë parlamentin me dy dhoma, të ngremë Senatin dhe Presidentin që të zgjidhet nga populli. Na rezulton se populli është mbajtur mjaft larg çështjeve themelore të pushtetit.

Parlamenti me një dhomë siç është i organizuar tani nuk ka dhënë rezultatet e pritshme. Ne kemi të sanksionuar në Kushtetutë konceptin "*Republikë Parlamentare*". Por a ka sjellë parlamentarizmi rezultatet e pritshme? Jo më kot, Kushtetuta për kaq kohë është ndryshuar tre herë dhe po përgatitet e katërta. Dhe nuk ka asnjë kushtetutë në Europën Perëndimore që ta ketë një përcaktim të tillë të sanksionuar, megjithëse Republika parlamentare ka plot.

Duke sanksionuar sistemin e "*Republikës Parlamentare*" në Kushtetutë, ku nënkuptohet se Parlamenti është organi më i lartë i pushtetit shtetëror, siç ka qenë e sanksionuar në Kushtetutën e vitit 1976. Në vend të kësaj mjafton të kemi parimin e ndarjes dhe balancimit të pushteteve.

Ndërkohë Parlamenti jonë është mbarsur me kompetenca të shumta të cilat kanë çuar në një centralizëm të tipit të vjetër dhe cenim të ndarjes e të balancimit me pushtetet e tjera. E pra, demokracia jonë ngecën vazhdimisht dhe ndërhyjnë ndërkombëtarët për të zgjidhur konfliktet. Përse këto konflikte nuk gjejnë zgjidhje në Kushtetutë?

Jo vetëm kaq, por a ka shërbyer Kushtetuta jonë edhe si burim krizash e konfliktesh, deri atje sa është bllokuar funksionimi i komunikimit institucional Parlament-President. Apo në të kaluarën kur ka pasur edhe bllokime të marrëdhënieve Parlament-Qeveri deri për emërim ministrash, ku as qeveria nuk binte, as parlamenti nuk tërhiqej. Këtë mundësi ta jep kjo Kushtetutë. Si mund të qeveriset kështu??

Votimi me 84 vota nuk e zëvendëson asesi Senatin në asnjë aspekt. Përvoja e gjithë këtyre viteve ka treguar se Parlamenti jonë përfaqësohet nga mazhoranca dhe mazhoranca nga kryetari. Pra, Senati së pari do të sillte një decentralizim, aq të nevojshëm, për funksionimin e shtetit në demokraci. Kuptohet, që Senati detyrimisht duhet të përfaqësohet nga elita politike, intelektuale e morale e vendit nëpërmjet një sistemi zgjedhor, që mundëson këtë, atëherë gjërat do të jenë ndryshe.

Kështu, do të rritej kontrolli mbi parlamentin (mazhorancën dhe drejtuesin e saj, kushdo qoftë ky); cilësia e ligjeve do përmirësohej, të paktën ligjet do shpëtonin nga hartimi për interesa të momentit të politikës; të gjithë ato emërimet nëpër institucionet e pavaruara, që sot bëhen nga parlamenti, duke iu nënshtruar Senatit të paktën mund të shpëtojnë nga militantizmi partiak që shoqëron rëndom mazhorancat tona parlamentare për interesat e tyre politike dhe elektorale.

Ndërsa për sa i takon Presidentit, më duket më me vend që të zgjidhet nga populli. Nuk është zgjidhje ajo, që një herë i hiqen disa kompetenca në një krah e një herë në një tjetër. Përvoja ka treguar se ky tip Presidenti këto 17 vite nuk ka funksionuar, por ka sjellë përplasje politike. Dhe kjo nuk është çështje faji, por mënyre se si funksionon konstitucionalisht një President.

Kjo kushtetutë ka sjellë konflikt që nga mënyra e zgjedhjes së Presidentit, të funksionimi i tij si institucion tejet i rëndësishëm e deri te raporti i tij, me institucionet e tjera kushtetuese. Si shembull të thjesht po përmendim mosmiratimin nga ana e këtij parlamenti të asnjë dekreti të këtij presidenti, për dy vite rresht. Kush garanton në përmirësim të këtyre raporteve, apo mos përsëritjen në të ardhmen edhe kur të kemi një president tjetër? Dhe gjërat nuk rregullohen duke shmangur kushtetutshmërisht Presidentin (duke e zhveshur nga kompetencat), pasi, normalisht pse do na duhej një President?! Duke i hequr kompetencat Presidentit do t'i krijohej një gjendje pasigurie e mosbesimi në masë.

Po ndaloj vetëm të zgjedhja e presidentit. Me 84 vota apo 71vota (në Gjermani Presidenti zgjidhet me shumicë të thjeshtë - a nuk është Gjermania

një shtet demokratik??). Është shpenzuar kohë e energji ekspertësh për këtë sa është kthyer në një banalitet. Në vend që të shpenzohej kjo energji profesionale për kompetencat e presidentit dhe raportit të tij me pushtetet e tjera, që të mos kishte konflikt, ose të paktën të parashikoheshin zgjidhje kushtetuese konflikti, kemi kaq vite që merremi me numrat e zgjedhjes së tij nga parlamenti.

A nuk duket paradoksale që të shkohet në zgjedhje parlamentare të parakohshme, madje disa të tilla, për të arritur në zgjedhjen e një Presidenti. Ndërkohë që fare mirë mund të bëhen vetëm një palë zgjedhje presidenciale nga populli.

Dhe nëse kemi një Parlament të zgjedhur nga populli, një Senat po nga populli - elitë kontrolluese mbi parlamentin dhe një President gjithashtu direkt nga populli, atëherë do të funksiononte shumë më ndryshe ajo që demokracia ka më shumë nevojë, decentralizimi dhe kontrolli i pushteteve. Mazhorancat politike nuk do të mund të abuzonin kaq lirë sa sot me pushtetin. Kuptohet kjo duhet shoqëruar edhe me balancimin e pushteteve sepse ç'kuptim do të kishte, që një pushtet të ketë 100 kompetenca dhe tjetri vetëm një.

Le të shohim tashmë më konkretisht raportin e kësaj që parashtrua më lart me drejtësinë në favor të së cilës po realizohet reforma.

Në raport me drejtësinë këto institucione si Senat - President do të ishin garantuese të përzgjedhjes së funksionarëve me integritet të lartë profesional e moral që do të shërbenin në organet e larta të drejtësisë, pasi përvoja ka treguar që të zgjedhurit nga parlamenti jo gjithmonë i kanë shpëtuar militantizmit partiak, apo dhe interesave klanore.

Gjithashtu mendoj që Presidenti krijon një Këshill Konsultativ i cili komunikon me Gjykatën e Lartë e Prokurorin e Përgjithshëm në lidhje me kontrollin e gjyqësorit dhe prokurorisë e cila shqyrton masat e paraqitura nga kjo e fundit dhe Prokurori i Përgjithshëm, pasi është konsultuar me Këshillin Konsultativ (mund të quhet edhe ndryshe).

Drejtësia që përfaqësohet nga pushteti gjyqësor, detyrimisht duhet të udhëhiqet nga parimi i madh i pavarësisë dhe paanësisë, parim ky pa të cilin nuk ka drejtësi. Por nëse drejtësia nuk është e pavarur nga pushtetet e tjera sidomos ato politike, nuk ka si të jetë e paanshme me palët në gjykim. Dhe këtë na e mëson përvoja, ata gjyqtarë që zbatojnë urdhrat politike në trajtimin e çështjeve, janë edhe gjyqtarët më të korruptuar.

Si mund të ngrihet një pushtet gjyqësor i pavarur; d.m.th. një sistem gjyqësor, ku mundësia e varësisë dhe korrupsionit të bëhen ekstremisht të pamundura. Ndaj duhet nisur që nga procedurat e përzgjedhjes, funksionimit, kontrollit dhe të përgjegjësisë së pushtetit gjyqësor. Ky sistem që kemi sot, jo vetëm që nuk mundëson pavarësinë dhe paanësinë e gjyqësorit por madje edhe ushqen mundësinë e korrupsionit. Kjo tashmë është e provuar, përndryshe përse po ndërmerret kjo reformë në drejtësi.

Institucionet e larta të drejtësisë

Funksionarët e lartë të drejtësisë që shërbejnë në organet kushtetuese të drejtësisë, si anëtarët e Gjykatës së Lartë asaj Kushtetuese me Kryetarët respektiv, Prokurori i Përgjithshëm, apo dhe drejtuesit e institucioneve ose agjencive të pavarura të emëroheshin nga Senati me Presidentin sipas një procedure kushtetuese.

Do të ishte e udhës që të fillohej nga institucionet e larta të drejtësisë, ato që parashikohen direkt në kushtetutë. Gjyqtarët e Gjykatës së Lartë, asaj Kushtetuese së bashku me Kryetarët respektivë, si dhe Prokurori i Përgjithshëm sot emërohen me dekret të Presidentit dhe pëlqehen nga parlamenti. Kjo procedurë ka sjellë konflikt President-Parlament dhe bllokimin e institucioneve pasi mëse njëherë nuk miratohen kandidaturat për arsye të ditura.

Mendoj që përzgjedhja e kandidaturave në këto funksione të realizohet nëpërmjet Senatit dhe Presidentit. Senati ti propozonte Presidentit 3 deri në 5 kandidatura për një funksion të lartë në drejtësi, pas një konkurrimi transparent, moral dhe profesional, mbi bazë kriteresh të rrepta kushtetuese dhe Presidenti dekretonte njërin dhe ky bën betimin (po jap vetëm një zgjidhje tepër të thjeshtëzuar teknike, pasi këto procedurat e vogla mund të diskutohen pa fund). Por e rëndësishme është që ti emërojë Senati me Presidentin.

Për sa i takon Gjykatës Kushtetuese, mendoj se duhet parë nën prizmin e funksionit më tepër se në atë të përzgjedhjes. Përzgjedhja mund të realizohet me të njëjtën procedurë si më lart e kam parashtruar, Senat -President. Ndërsa funksionimi duhet studiuar në efektivitetin e punës së kësaj Gjykate sot si institucion kushtetues.

Gjykata Kushtetuese nuk është pjesë e sistemit të drejtësisë. Ajo u formua për të pasur një kontroll kushtetues në mbrojtjen e të drejtave të njeriut në demokraci, nga abuzimi i mundshëm i legjislativit dhe ekzekutivit e këtu u përfshi edhe puna e gjyqësorit.

Po të studiohet puna e kësaj Gjykate nën frymën e statistikave na rezultojnë një pjesë e vogël e punës së saj vjetore iu takon kontrollit të ligjeve apo VKM-ve për kushtetutshmëri. Ndërsa shumica e punës vjetore i takon kontrollit kushtetues të vendimeve gjyqësore për procedurë të rregullt. Pra, Gjykata Kushtetuese është kthyer në një *quasi* gjykatë e shkallës së katërt. Ndërkohë që palët për këtë shkojnë edhe në GJEDNJ, Strasbourg.

Është e papranueshme që Gjykata Kushtetuese të analizoje provat si gjykatë fakti, për proces të parregullt gjyqësor, siç ka ndodhur në mëse një rast. Apo të shqyrtojë Vendimet Unifikuese të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë, gjë që për mendimin tim është antikushtetuese pasi Vendimi Unifikues vetë, parashikohet nga Kushtetuta. Kjo sjell përplasje institucionale mes gjykatave.

Mund të organizohen të dy gjykatat në një, në formën e një *supreme court*. Por kjo nuk përbën ndonjë emergjence në problemet që paraqiten në reformën e drejtësisë. Por meqë kam mendimin për një Kushtetutë të re e përmenda edhe këtë.

Prokurori i përgjithshëm gjithashtu duhet ti nënshtrohet të njëjtës procedurë zgjedhjeje, Senat – President. Për më gjatë duhet të flasin ekspertët e prokurorisë.

Por ajo që paraqet jo pak interes, është mënyra e shkarkimit të tyre. *Së pari* të gjithë funksionarët kushtetues duhet të kenë mandat kohor funksionimi. Personalisht jam kundër gjyqtarit të përjetshëm në Gjykatën e Lartë. Po kështu çdo drejtues institucioni i lartë që zgjidhet nga formula Senat-President duhet të ketë mandat. Mandati është garanci.

Formula e parashikuar sot në Kushtetutë është një formulë e drejtë dhe garanton paprekshmërinë abuzive të funksionarëve të lartë të drejtësisë (shkarkohen nga parlamenti për shkaqe të parashikuara në Kushtetutë, me jo më pak se 2/3 e votave dhe shqyrtohet ky shkarkim direkt nga Gj. K.), me përjashtim të Prokurorit të Përgjithshëm i cili shkarkohet edhe me 71 vota dhe pa mbrojtje në Gj. K.

Shkarkimi mendoj, është po aq i rëndësishëm sa edhe emërimi. Sepse mund të emërohet një personalitet moral dhe profesional në drejtësi, i pavarur dhe i pa korruptueshëm. Por nëse parlamenti *alias* politika mund ta shkarkojë kurdo me shumicë të thjeshtë, atëherë mungon garancia për vendin e punës dhe si i tillë bie i gjithë personaliteti dhe pavarësia.

Ndaj kjo formulë shkarkimi, nëse reformohet duhet të dalë jashtë Parlamentit dhe të shkojë më në favor të funksionarëve duke u kufizuar shkarkimi vetëm nga Gjykata Kushtetuese, ose e Lartë. Gjithashtu duhet shtrirë mbi të gjithë drejtuesit e institucioneve të pavarura, vetëm kështu ata do të kishin garanci për pavarësinë e tyre në ushtrimin e funksioneve. Edhe politika në këtë mënyrë do jepte shenja garancie, që është e gatshme të pranojë një shtet ligjor.

Funksioni i Gjykatës së Lartë

Gjykata e Lartë duhet sanksionuar si një gjykatë që vendos kolonat e drejtësisë, si një gjykatë që bën doktrinë, që bën shkencë, që shtron themelet ku do të mbështet i gjithë gjyqësori ynë në zbatimin e drejtësisë. Po nuk kuptuam këtë është e kotë të flasim për organizimin e gjyqësorit. Pas kësaj mund të përcaktohet emri “*i lartë, kasacioni*” etj.

Kjo sepse drejtësia duhet të fillojë nga Gjykata e Lartë. Është kjo e fundit që me vendimet, praktikën doktrinën e hartuar nga ajo, vendos shtyllat e funksionimit të drejtësisë në shkallët më të ulëta. Prandaj është shumë e rëndësishme mënyra se si ndërtohet kjo gjykatë, kompetencat, funksionet që ajo duhet të ndërmarrë.

Le të merret si shembull sanksionimi i bërë në Kushtetutën e Greqisë mbi Gjykatën e Lartë - po citoj: “Gjykata e Lartë udhëheq kontrollin dhe është direkt

e interesuar për mbarëvajtjen e veprimtarisë së gjykatave”. Nga kjo do të rezultonte se parandalimi i shkeljes së ligjit është shumëfish më i vlefshëm nga sanksioni kundër shkeljes.

Prandaj edhe një herë e theksoj se përzgjedhja e anëtarëve të Gjykatës së Lartë duhet të kalojë nëpërmjet Senatit dhe Presidentit. Ndërsa, sa i takon funksionimit të saj në lëndë duhet të kemi parasysh faktin se, Gjykata e Lartë nuk duhet konsideruar si një gjykatë që zgjidh ngushtësisht konfliktet mes palëve - të tipit, fiton A dhe humb B dhe siç konsiderohen me të drejtë gjykatat e shkallës së parë apo të Apelit. Ajo duhet të dalë nga ky “kurth” i drejtësisë.

Si funksionon sot praktikisht Gjykata e Lartë? Çdo qytetar që ndodhet në një proces gjyqësor (palë), civil a penal, ka të drejtë ligjërish të drejtohet Gjykatës së Lartë me rekurs. Kështu të gjitha gjykimet në Republikën e Shqipërisë, potencialisht përfundojnë për shqyrtim në Gjykatën e Lartë.

Pra, e gjithë Shqipëria vjen në Gjykatën e Lartë, pasi është gjykuar në 30 gjykata rrethi dhe 8 Gjykata Apeli. Kemi krijuar kështu *de facto* sistemin e drejtësisë me tre shkallë që nuk ekziston askund. Kjo s'ka logjikë, sepse puna e gjithë gjykatave të vendit duhet të kalojë nëpërmjet një gjykate të vetme, që është Gjykata e Lartë. Në këto kushte Gjykata e Lartë për efekt cilësie edhe kohe, është kthyer në një “fabrikë që grin” dosje pa fund, ndërkohë që kontrolli pothuajse nuk ekziston, duke bërë që niveli i gjyqësorit poshtë të paraqitet tejet i ulët.

Prandaj në funksionimin e sajë, përpara se ta emërtojmë Gjykatën e Lartë, duhet ndryshuar dhe hequr procedura e ankimit me rekurs 30 ditor nga kushdo si një e drejtë e pakufizuar dhe të kthehet procedura e kontrollit për shkak të cenimit të ligjit, me një mjet procedural siç është Rekursi në Interes të Ligjit, mund të quhet gjithsesi. Kjo do ta rriste cilësinë e vendimeve të sajë, fuqinë e kontrollit mbi shkallët më të ulëta në gjyqësor e prokurori dhe për pasojë do të rriste edhe nivelin e cilësisë së punës së tyre.

Gjithashtu i duhet dhënë një rol të veçantë rregullimit ligjor mbi mënyrën e funksionimit të Kolegjeve të Bashkuara, sidomos në marrjen e vendimeve unifikuese si precedent shkencor. P.sh. nuk mund të konsiderohet vendim unifikues ai që merret me 10 vota pro e 9 kundër. Të paktën të veprojë edhe këtu parimi i votimit të cilësuar me 3/5 e votave.

Kontrasti nga Gjykata e Lartë

Mendoj që kontrollin mbi gjykatat të bëhet nga Gjykata e Lartë, sepse kjo kontrollon vendimet e atyre më të ulëta, gjithashtu edhe punën e prokurorisë, pasi kjo paraqitet në gjykatë. Dhe kur vëren shkelje të rënda nga ana e gjykatës ia dërgon këshillit konsultativ të Presidentit për masë, i cili vazhdon procedurat e veta (e kam prekur më lart).

Që të kemi një kontroll sa më efikas mbi cilësinë e punës në gjyqësor, Gjykata e Lartë duhet të vihet në lëvizje jo me mjet ankimor siç është rekursi për një çështje gjyqësore, por pasi çështja është kontrolluar nga inspektorët e Gjykatës së Lartë ushtrohet nëpërmjet një procedure e drejta e rishqyrtimit, që mund të jetë nga Kryetari ose nga një koleg prej 3 anëtarësh (këto janë teknikalitete që rregullohen me ligj) dhe më pas kolegj prej 5 anëtarësh e gjykon, apo kur është rasti për vendime unifikuese nga Kolegjet e Bashkuara. Kështu del në pah edhe cilësia e punës së gjyqtarit përkatës konkretisht me emër.

Suprimimi i KLD

Mendoj që KLD-ja duhet të suprimohet dhe jo të reformohet. Në vend të saj Presidenti krijon një organ konsultativ, i përcaktuar ky ligjërish, dhe në bashkëpunim me Gjykatën e Lartë, Shkollën e Magjistraturës apo dhe Ministrin e Drejtësisë si dhe mbi bazën e konkurrimit transparent bën emërimet në dy shkallët e gjyqësorit.

Për sa i takon KLD-së, qytetarët e kanë humbur besimin në këtë institucion. Kjo duket deri te përgjigjet që nëpunësit e KLD-së ju kthejnë ankesave të tyre. Krejtësisht kompjuterike, uniforme, ku ndryshojnë vetëm emrat dhe vetëm zgjidhje nuk ka.

Edhe parti politike, apo figura të ekstremit nacionalist kanë dalë nga ky institucion, por kontrolli mbi gjykatat nuk ka funksionuar dhe gjyqësori ka shkuar keq e më keq.

Duke filluar që nga kontrollat jo efektive dhe jo të plota, KLD-ja nuk e ka justifikuar ekzistencën e saj si organ kushtetues. Në kushtet ku ndodhet gjyqësori sot, tejet i korruptuar dhe i paaftë, çfarë ka bërë KLD-ja për të përmbushur misionin e tij? Për 8 vitet e fundit ky institucion nuk ka shkarkuar asnjë gjykatës si pasojë e kontrollit të tij mbi punën e gjykatave, por vetëm ato raste kur janë kapur në korrupsion nga emisionet e TV-ve me kamera të fshehta, pra jashtë KLD-së. Mendoj se KLD-ja ka rënë si institucion.

Nuk mund të mos përmendet edhe raporti Ministër i Drejtësisë (MD) - KLD, në organizim dhe funksion. Kontrollin që KLD-ja ushtron ndaj gjyqtarëve, inicohet nga Ministri i Drejtësisë, i cili i propozon KLD-së masën përkatëse për gjyqtarin. Dhe rezultatet janë këto që janë dhe që dihen. Ministri i Drejtësisë dhe KLD-ja e kanë parë njëri tjetrin më shumë si kundërshtarë politikë, se sa bashkëpunues në një mision. Është e pavend që Ministri i Drejtësisë, si përfaqësues i ekzekutivit, të propozojë masa disiplinore për gjyqtarët. Kjo vjen krejtësisht në kundërshtim me parimin e ndarjes së pushteteve.

Një kontraditë tjetër është edhe fakti se a mund të kontrollohet një vendim gjyqësor nga KLD-ja apo MD-ja, kur ai akoma nuk është shqyrtuar nga gjykata e

Apelit, apo është në shqyrtim në Gjykatën e Lartë? Ndërkohë parimi është që, një vendim i një gjykate më të ulët kontrollohet vetëm nga një gjykatë më e lartë në rrugë ankimore. Kontrolli nga KLD-ja dhe MD-ja pa kaluar shkallët e gjyqësorit shton abuzimin dhe mban peng gjyqtarin. Kjo përbën ndërhyrje dhe presion mbi gjyqësorin ku dhe është në kundërshtim me Kushtetutën.

Prandaj jam për suprimimin e KLD-së, si dhe për organin dhe kontrollin nga Gjykata e Lartë. Sepse kjo e fundit e kontrollon një vendim gjyqësor në thelbin e vet, aty ku nuk mund të fshihet asgjë. Puna e gjyqtarit konkretizohet te vendimi dhe pikërisht te arsyetimi i vendimit gjyqësor. Arsyetimi i vendimit është pasqyra e punës së gjyqtarit, aty ku një gjyqtar nuk shpëton dot për gjithë jetën.

Nga arsyetimi rezulton nëse një gjyqtar është i korruptuar ose i paaftë, apo i ndershëm dhe profesionist dhe këtë mund ta kontrollojë vetëm Gjykata e Lartë. Nuk ka nevojë për kamera të fshehta një herë në 10 vjet, për të kapur një gjyqtar të korruptuar. Kontrollo vendimin. Kur e ka bërë këtë KLD-ja dhe pse nuk e bën?

Një arsye tjetër pse mendoj që KLD-ja të suprimohet, si organ është edhe mënyra e organizimit dhe funksionimit të tij, që ndodhet në konflikt të hapur interesi. Gjyqtarët zgjedhin gjyqtarët si anëtarë të KLD-së, dhe kontrollohen prej tyre. Gjithashtu anëtarë të KLD-së që janë gjyqtarë apo dhe kryetarë gjykatash i bie të kontrollohen nga vetja e tyre. Politika është munduar ta reformojë disa herë KLD-në, por nuk ja ka arritur. Atëherë duhet transformuar.

Gjyqësori në dy shkallët e gjykimit

Duhet të rishikohen rrënjësisht funksionet dhe përgjegjësia e gjyqtarëve të të dy shkallëve, nën një këndvështrim të ri tashmë. Gjithashtu të shkëputet administrata gjyqësore nga Ministri i Drejtësisë dhe të mbetet plotësisht në varësi të gjykatës.

Për sa u takon pushtetit gjyqësor në Rrethet Gjyqësore dhe Apele duhet shikuar mundësia e hartimit të një ligji të ri të organizimit dhe funksionimit të pushtetit gjyqësor, nën frymën tashmë të ndryshimeve të reja kushtetuese dhe ligjore (apo Kushtetute të re) për organet e larta të drejtësisë duke u vendosur kështu një raport i ri i rregulluar rrënjësisht me ligj mes këtyre organeve.

Kjo kërkon jo vetëm ligje të reja organike por edhe ndërhyrje në Kodet e Procedurave apo Kodet e tjera ku ndërthuret organizimi me procedurën e veprimit gjyqësor. Një element tejet i rëndësishëm është përcaktimi i kriterëve të qarta ligjore për karrierën në gjyqësor.

Duhet parë se ku çalon pushteti gjyqësor poshtë. Korrupsioni, paaftësia, zvarritja e proceseve. Të tria këto mund të luftohen nëpërmjet atij kontrolli nga Gjykata e Lartë që në mënyrë të përmbledhur kam përshkruar më lart dhe vënia para përgjegjësive së gjyqtarit përkatës puna e të cilit, do të binte ndesh jo vetëm me ligjin por edhe me drejtimit dhe parimet e sanksionuara në vendimet e Gjykatës së Lartë.

Një nga problematikat kryesore në funksionimin e pushtetit gjyqësor poshtë është edhe centralizimi i administratës gjyqësore. Administrata gjyqësore në të dy shkallët emërohet nga MD-ja. Megjithëse ka një VGJK-së kundër kësaj, akoma nuk ka një zgjidhje fikse ligjore dhe vazhdon praktika e emërimit nga MD-ja ku ka pasur raste emërimesh të militantëve partiakë, aspak profesionistë.

Pozita e kryetarit të gjykatës dhe e gjyqtarit në raport me administratën është tejet problematike. Shpesh për mangësi në punën e tyre ata justifikohen me faktin se *s'kemi ç'ti bëjmë administratës, pasi nuk është në dorën tonë*.

Në ligjin e ri organik mbi organizimin dhe funksionimin e pushtetit gjyqësor, duhet parashikuar detyrimisht kapitulli mbi administratën gjyqësore. Ky ligj do të ketë në themel të tij parimin e decentralizimit të administratës gjyqësore me qëllimin për ta vënë Gjyqtarin dhe Kryetarin e Gjykatës plotësisht para përgjegjësive për punën e tij.

Kompetencat funksionale të Kryetarit të Gjykatës duhen shtuar sidomos në lidhje me administratën gjyqësore. Kjo konsiston që Kryetari i Gjykatës të emërojë vetë, mbi kriteret të rrepta ligjore mbi profesionalizmin dhe moralitetin, administratën e tij (stafin), që nga kancelari e deri te punonjësit që janë në shërbim të gjykatës ku është kryetar, dhe jo këta ti jepen paketë si deri më sot nga MD-ja. Kështu do ti kërkohe llogari e plotë mbi funksionimin normal të gjykatës që ai drejton.

Po kështu edhe për gjykatësin përkatëse. *Së pari* të rindërtohet ligjërisht figura e sekretarit të gjyqtarit, duke mos u konsideruar më *sekretar* që vetëm shkruan e zbardh vendime (5 veprime gjithsej) por të krijohet koordinatori i gjyqtarit, tek i cili të përfshihet këshilltari, ndihmësi dhe sekretari i gjyqtarit. Pra, ky person të jetë jurist me përvojë ku puna e të cilit të shkojë deri në këshillimin e gjyqtarit.

Dhe këtë person gjyqtari ta emërojë vetë mbi bazë kriteresh të rrepta ligjore (ja propozon Kryetari të Gjykatës për emërim i cili kontrollon kriteret). Në këto kushte si Kryetari i Gjykatës si gjyqtarët do të viheshin përpara përgjegjësive së plotë pa asnjë justifikim. Këto emërim mund të kontrollohen nga MD, i cili kur konstaton shkelje i kërkon Presidentit marrjen e masave. Dhe kam besim se ky decentralizim do ta rriste ndjeshëm cilësinë e punës në gjykatat tona.

Kjo do të rriste edhe autoritetin e personalitetin e një kryetari gjykate apo dhe gjyqtarit të thjeshtë në opinion dhe jo si deri me sot që janë konsideruar nga Ministrat e Drejtësisë si nëpunës rrogëtarë. Në fund të fundit, përderisa po flasim për gjyqësor të pavarur, gjyqtari duhet ta zgjedhë vetë stafin e tij.

Roli i Ministrit të Drejtësisë

Duhet rishikuar raporti i Ministrit të Drejtësisë me gjyqësorin. Në kushtet që është sot mund të shërbejë shumë mirë për një ndërvarje të gjyqësorit nga politika, apo ndërhyrje të ekzekutivit në gjyqësor. Thjeshtë cenon parimin e pavarësisë së gjyqësorit.

Mënyra se si operon Ministri i Drejtësisë në gjyqësor është pak të thuash e papranueshme. Jo vetëm me emërimin e stafit administrativ të gjykatave, por edhe me të drejtën për inicimin e procedimit disiplinor ndaj gjyqtarëve. Kjo çon ujë në mullirin e qeverisë, nënshtrimin e gjyqësorit nga ekzekutivi. Nëse një gjyqtar i bindet një urdhri politik të qeverisë, atëherë përse Ministri i Drejtësisë do të iniciojë një procedim disiplinor për të?? Si mund ta shkarkojë ai gjyqtarin që i bindet atij?

Pa folur pastaj për kompetencën e fundit ligjore që qeveria të caktojë ndihmësit e gjyqtarëve të Gjykatës Administrative. Pikërisht aty ku përplasen konfliktet e qeverisë me individin, si do të ankohet individi te Ministri kur qeveria fiton gjyqin?? Mendoj se ky raport është primitiv.

Arsimi juridik

Arsimi juridik mendoj se duhet reformuar duke filluar që nga Fakulteti Juridik, e deri te Shkolla e Magjistraturës, e më pas me Master Shkencor, profesional e doktoratura.

Arsimi jonë juridik është në sistemin 3+2, pra 3 vite me sistem bachelor dhe 2 vite Master Shkencor, apo profesional që të konsiderohet diploma e plotë. Pastaj vjen magjistratura 3 vjet për gjyqtarë e prokurorë, ose shkolla-konkurs për avokati.

Mendoj se e meta e parë e këtij sistemi është ai i ndarjes në 3+2. Pasi me 3 vite bachelor nuk fiton asgjë, thjeshtë një diplomë që nuk vlen profesionalisht por sa për tu regjistruar në master. Pra, me bachelor nuk del asgjë, me master del "shkencëtar", sepse quhet Master Shkencor.

Reformim i këtij arsimimi mendoj se duhet bërë nga 3+2 në 5+2. Nga bachelor plus master, të kalojë në diplomim 5 vjeçar të plotë e të pandarë plus 2 vite avokati. Gjithashtu të reformohet Shkolla e Magjistraturës në një Master Profesional me pjesëmarrje të lirë, pa planifikim.

Ndaj për këtë do sillja si shembull funksionimin e fakultetit juridik në Pavia, Milano-Itali (një nga fakultetet më të mira dhe të vjetra në Europë). Këtu fakulteti është 5 vjet i plotë e i pandarë dhe pas këtij 5 vjeçari juristi i diplomuar duhet të punojë detyrimisht pranë një avokati për 2 vite të tjera në praktikë dhe të kalojë provimin e avokatisë, pa të cilin nuk e ushtron dot profesionin për të gjithë jetën. Pas këtij 7 vjeçari teoriko praktik quhet i diplomuar jurist dhe mund të konkurrojë për magjistraturë, për master e më pas edhe për doktoraturë. Pse të mos implementojmë një sistem të tillë në arsimin tonë juridik??

Për sa i takon shkollës së magjistraturës, nuk e kuptoj se përse mbahet një shkollë e tillë për 6 gjyqtarë dhe 5 prokurorë në vit, ndoshta edhe më pak. Kjo pasi gjithçka planifikohet. Madje kjo ka sjellë edhe një bllokim të sistemit të emërimit në gjykatat e rretheve dhe të prokurorit. Nuk mund të emërohet gjyqtari rreth një

avokati që mund të ketë 20 vjet përvojë pune, sepse është planifikuar për gjyqtarët e magjistraturës.

Mendoj se shkolla e magjistraturës duhet të kthehet në një Master Profesional (teknikisht ka plot ide) ku të mund të shkollohet-kundrejt pagesës së tij tashmë dhe jo të shtetit-cilido jurist që ka përfunduar atë 7 vjeçarin që përmenda më lart. Dhe pas kësaj të konkurrojnë për në gjyqësor apo prokurori.

Ka shumë për të folur për reformën në drejtësi, si për arsimin juridik - një temë mjaft delikate kjo, edhe për profesionet e lira Avokati-Noteri, për organizimin e Shkollës së Magjistraturës, Konferencën Gjyqësore, hierarkinë e ligjeve, e deri te raportet e administratës me gjyqësorin, po për të miturin në gjyqësor, hipotekën, përmbarrimin, arbitrazhin, etj., etj., etj. Por, është e pamundur t'i prekësh të gjitha në një artikull.

Për të gjitha këto mendime, megjithëse jam zgjatur, janë dhënë në mënyrë tejet të përmbledhur, pasi shtjellimi i tyre deri në detajet më të vogla e të diskutueshme jo vetëm që do kërkonte disa qindra faqe material, por rrezik nuk ka fund.

Kësaj herë reforma në drejtësi nuk mund të jetë gjysmake, por e plotë, themeltare, sepse pas disa vitesh kur ti kthehemi përsëri termit reformë për shkak të mangësive të sotme, publiku me të drejtë do ta perceptojë këtë të tanishmen - sikur s'paskan bërë asgjë.

Duhet pasur parasysh se trajtimi i kësaj teme, me karakter politiko-juridik, përmban gjithmonë mundësinë e kundërshtimit apo të ballafaqimit me variante të tjera të ndryshme, do të ishte me vlerë, që të zgjerohej debati publik mbi disa variante.